

"İyiler her zaman kazanır."

Masum bir cümle değil — örtük bir politik öğreti olabilir.

İlişkisel Çerçeve Kuramı (RFT) bakışıyla bir analiz

Çocuk masallarından film finallerine.

Aynı cümleyi defalarca duyarız:

"İyiler her zaman kazanır."

Kulağa teselli edici, **ahlaki** ve **umut verici** gelir.

Ama dilin nasıl çalıştığını biliyorsak — bu cümle, söylediğinin tam tersini de zihne yerleştirir.

RFT: Dilin gizli yan etkisi.

İlişkisel Çerçeve Kuramı (Relational Frame Theory)

*İnsan, kelimeleri öğrenmez. İnsan,
kelimeler arası ilişkileri öğrenir.*

Bir cümle kurulduğunda, beyin yalnızca o cümleyi değil; onun simetriğini, zıttını ve bağlantılarını da otomatik olarak türetir. Bu süreç bilinçli farkındalığın altında işler.

Mutual entailment.

"A, B'dir" denirse zihin
otomatik olarak "B, A'dır" türetir.

Ö Ğ R E T İ L E N

**İyiler
kazanır**

(iyi → kazanmak)

T Ü R E T İ L E N (o t o m a t i k)

**Kazananlar
iyidir**

(kazanan → iyi)

Sadece ilişki değil — duygu da transfer olur.

Transformation of stimulus functions

"İyi" kelimesinin taşıdığı tüm pozitif duygu yükü — sevgi, ahlak, hayranlık — bu ilişki üzerinden "kazanan" pozisyonuna sızar.

Sonuç: kazanan pozisyona — kim olursa olsun — otomatik bir ahlaki onay yüklenir. Bu farkındalığın altında işleyen bir süreçtir.

Bu mantık hatası değil — beynin standart işleyişi.

Beyin, türetilmiş ilişkileri çıkarmamak için özel çaba göstermek zorundadır.

Çocuklara erken yaşta verilen "kazanan = iyi" formülünü, yetişkinlikte mantıkla iptal etmek pek mümkün olmaz; çünkü ilişki açık inançla değil, dilin altyapısıyla kurulmuştur.

Lerner'in keşfi: adil dünya inancı.

Belief in a Just World (BJW)

İnsanlar dünyanın adil olduğuna inanmak ister: "İyilere iyi, kötülere kötü olur."

Bu inanç tehdit edildiğinde — örneğin masum biri zarar gördüğünde — insanlar gerçeği değiştirmek yerine kurbanı suçlama eğilimine girer ("hak ediyordu").

"Kazanan iyidir" inancı politik bir filtreye dönüşür.

Adil dünya inancı; sağ otoriteryanizm (RWA) ve sosyal hakimiyet yönelimi (SDO) ile ilişkili bulunmuştur. Statükoyu — eşitsizliği bile — meşrulaştırma işlevi görür.

Klinik karşılığı: travma sonrası kurban suçlama, sosyal eşitsizliği "hak edilmiş" gibi algılama, iktidardakilerin ahlakını sorgulamama eğilimi.

Bin tekrar: kazanan = iyi.

Hollywood'un standart anlatım kalıbı şöyle çalışır:

- *Kahraman = iyi → kahraman zaferle çıkar.*
- *Sonuçlar üzerinden ahlak çerçevelenir.*

Bu yapı bilinçli bir politika gerektirmez. Yıllarca tekrar edildiğinde, RFT'nin sözünü ettiği ilişkiler örtük biçimde pekişir: "galip = haklı" çerçevesi içselleşir.

"İyiler kazanır" cümlesinin üç türetilmiş çıkarımı.

1

Kazananlar iyidir

(simetri / mutual entailment)

2

Kaybedenler kötüdür

(zıt çerçeve)

3

Mevcut güç dengesi adildir

(adil dünya genellemesi)

Bu cümle, klinik pratikte de iz bırakır.

Travma sonrası kurban suçlama: hastalar, başlarına geleni "hak ettiklerine" inanabilir.

Değersizlik şemaları:

"kaybeden" rolü içselleştirildiğinde, kişi kendi ahlaki değerini de aşağı çeker.

Sosyal eşitsizlik karşısında pasifleşme:

"sonuçta hayat adil" varsayımı umutsuzluğu maskeleyebilir.

Aynı umudu — türev yan etkisi olmadan.

RİSKLİ

"İyiler her zaman kazanır."

Türetilen: kazanan = iyi.

Gerçeklik tarafından sürekli yalanlanır → çocukta hayal kırıklığı, yetişkinde sinizm.

DAHA SAĞLAM

"İyilik denemeye değer bir tutumdur."

İyiliği sonuca değil, eyleme bağlar. Kazanmak ahlaki bir kanıt değil — bir veri olur.

Dilini yeniden kalibre etmek için.

1

Sonucu ahlaktan ayır

"Kazanan" ile "haklı" iki ayrı kategori. Cümlelerinde ikisini birbirine yapıştırma.

2

Eyleme odaklı dil kur

"İyiliği seçenler" → "iyilik yapanlar" → "Şu an dürüst davrananlar". Süreç anlatısı, sonuç anlatısının önüne geçsin.

3

Çocukla konuşurken zıttı sor

"Bazen kötüler de kazanır mı?" Bu soru türetilmiş ilişkiyi bozar; eleştirel düşünmenin temelidir.

4

Hikâyelerin sonuna takılma

Bir karakter kaybetti diye değersiz değildir. Süreçteki erdemi dile getir.

5

Kendine sor

"Birinin başarılı olması, ahlaki olarak doğru olduğu anlamına mı gelir?" Cevap çoğu zaman hayır.

Dil masum değildir.

*Ama farkındalıkla
yeniden şekillendirilebilir.*

*Bu içerik bir RFT analiz uygulamasıdır;
söylem yargısı değil, dil analizidir.*

Klinik pratikte, eğitimde ve gündelik konuşmada "sonuç = ahlak" denkleminde ayırmak; hem bireysel hem toplumsal travma yükünü hafifletir.

Bilimsel kaynaklar ve PDF için:

alisanburak.com